

Квазіпросторові відносини людини й середовища: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 15-16 жовтня 2008 року. – Полтава: ПДПУ, 2009. – С.111-113.

Наталія Сулаєва (Полтава)

**АКТИВІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО СПРИЙМАННЯ
У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
КЕРІВНИКА ТА УЧАСНИКА МИСТЕЦЬКОГО КОЛЕКТИВУ**

Невід’ємним аспектом збагачення художньої культури суспільства та удосконалення мистецької освіти є розвиток здатності людини до художнього сприймання. Цей особливий вид внутрішньої діяльності «спрямований на цілісне осягнення мистецького твору як естетичної цінності, що супроводжується естетичними переживаннями та асоціативними уявленнями» [6,131]. На важливості художнього сприймання мистецького твору наголошували видатні психологи, мистецтвознавці, педагоги С.У. Гончаренко, А.Г. Костюк, О.Ф. Лосєв, В.М. Максимов, О.Я. Ростовський, О.П. Рудницька, адже без глибокого пізнання різних видів мистецтва не може відбуватися гармонійний розвиток особистості.

Художнє сприймання мистецьких творів, як узагальнений вид духовно-практичної діяльності, «вимагає не тільки логічного осмислення одержаної інформації, але й потреби усвідомити та інтерпретувати результати суб’єктивного емоційного осягнення образно-символічного змісту твору» [7,131]. Усе це відбувається у комплексі відчуттів, уявлень, асоціативного мислення та інших компонентів психічної діяльності, оскільки вимагає взаємодію перцептивних та інтелектуальних, чуттєвих і раціональних, репродуктивних і творчих, інтуїтивних та свідомих процесів.

Вихідними критеріальними ознаками художнього сприймання є адекватність (об’єктивний критерій, який характеризує залежність сприймання від твору мистецтва) та індивідуальна неповторність (суб’єктивний критерій, що відображає особливості внутрішньої

перцептивної дії того, хто сприймає твір). Адекватність сприймання проявляється у здатності реципієнта зрозуміти, усвідомити і сприйняти художнє мислення автора. Проявом власної індивідуальності є вироблення свого ставлення до мистецького явища, що створює необхідні умови для розуміння мистецтва й забезпечує його існування як особливої форми суспільної свідомості та ефективного засобу естетичного виховання.

Осягнення глибинного смислу мистецтва можливе лише за умови активної взаємодії людини з останнім. Прилучення молодого покоління до найкращих зразків мистецтва відбувається у процесі організації навчально-виховної роботи у різних закладах освіти. У Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка майбутні фахівці мають можливість обрати цікавий для них вид мистецької діяльності шляхом участі у різних мистецьких колективах (яких нараховується в університеті більше тридцяти): українському народному хорі «Калина», самодіяльному ансамблі народного танцю психолого-педагогічного факультету «Весна», фольклорному ансамблі факультету філології та журналістики «Жива вода», українському народному пісенно-фольклорному гурті історичного факультету «Чебрець», жіночому вокальному ансамблі психолого-педагогічного факультету «Свічадо», ансамблі народного танцю факультету фізичного виховання «Козацькі забави», камерному хорі психолого-педагогічного факультету імені П. Лиманського, народному академічному ансамблі історичного факультету «1000 років музики» тощо.

Важливими складовими досягнення високої виконавської майстерності у колективах є професіоналізм, самовіддана праця керівників задля виховання студентської молоді, планомірність та систематичність роботи, а також досить високий рівень свідомості учасників – майбутніх учителів, психологів, соціальних педагогів, покликання яких формування гармонійно розвиненої особистості.

Навчально-виховний процес у мистецьких колективах складається з різноманітних поєднань діяльності керівника та учасників, кожен з яких має

власну мету. Зокрема, митець окрім вибору та роботи над художнім матеріалом, здійснює підбір кадрів, обирає тип педагогічного впливу, планує та організовує діяльність, формує мотивацію до виконання творів мистецтва. Студенти, які стають учасниками колективів, бажають цікавою заповнити позанавчальний час, мають можливість самовизначитися, самореалізуватися, самоствердитися, розвинути власні здібності. У керівника та учасників мистецьких колективів є також і спільна мета – досягти високого рівня виконавської майстерності та отримати визнання у процесі концертної діяльності. Саме наявність кінцевої мети зумовлює необхідність педагогічної взаємодії між керівником та учасниками художньої самодіяльності. На відміну від навчального процесу, де педагогічна взаємодія між учителем і учнями може посилюватися чи послаблюватися, у мистецькому колективі вона майже завжди висока.

Найактивніша взаємодія відбувається у період ознайомлення та вивчення нового твору, коли керівник повинен зацікавити, захопити учасників шляхом проникнення у внутрішню семантику запропонованих для виконання пісні, танцю, вистави тощо. У даному випадку центром педагогічного процесу є взаємодія учасника колективу з твором мистецтва, яку забезпечує і регулює керівник.

Діяльність наставника спрямовується перш за все на активізацію художнього сприймання нового твору. Первинне ознайомлення полягає в обґрунтуванні керівником доцільності вибору, аналізі тематики, настрою, обсягу та засобів виразності, і, що найголовніше, викликові інтересу учасників колективу до мистецького твору. Для цього використовуються різноманітні засоби педагогічного впливу на студентів: темп мовлення і жести керівника у ході розповіді про цінність твору, його перших виконавців, про образи та головних героїв; інтонування та виразність під час проспівування прикладів голосоведень у пісні чи показ рухів у танці. В результаті педагог намагається викликати перші емоційні відгуки та мотивувати бажання учасників виконувати запропонований твір.

Другий етап педагогічної взаємодії з метою активізації художнього сприймання мистецького твору полягає у безпосередній співпраці керівника з учасниками колективу. У ході розучування партій, текстів чи рухів педагог систематично наголошує на ритмічних зворотах, інтонаційних наголосах, мелодизмові, підкреслює унікальність, неповторність чи художність твору. Цим керівник збагачує досвід мистецької діяльності учасників колективу, сприяє набуттю необхідних умінь і навичок виконання мистецьких творів, формує початки музичної (хореографічної) та загальної культури вихованців.

Третьою складовою формування художнього сприймання є співвідношення змісту твору з ціннісними орієнтаціями, індивідуальними життєвим та художнім досвідом керівника та учасників колективу. Даний процес може бути результативним після повного засвоєння матеріалу (мелодії, тексту, рухів тощо). Лише у випадку автоматичного виконання учасниками колективу своїх партій керівник може спрямувати увагу на виведення на перший план художнього образу твору (за допомогою динамічних відтінків, темпу, ритму, емоційності проспівування тощо).

У ході роботи керівник намагається досягти однакового розуміння, переживання, усвідомлення художнього задуму всіма учасниками колективу. Він пояснює, порівнює події викладені в тексті із реальним життям, заохочує, чим пробуджує емоційний відгук виконавців. Вони ж у свою чергу доповнюють закладену митцем основу суб'єктивним розумінням смислу мистецького твору, що стимулює активізацію власних знань, ціннісних орієнтацій, які ґрунтуються на поглядах керівника колективу. Тому під час виконання пісні чи танцю учасники активно взаємодіють з наставником, реагують на його найменші жести, міміку, емоції. На завершальному етапі удосконалення мистецької інтерпретації твору виконавці внутрішньо відчують його художню цінність та віддають свої знання, вміння та навички для того, щоб передати глядачеві всю його красу, неповторність, напруженість чи легкість.

У результаті педагогічної взаємодії керівника та учасників мистецького колективу відбувається не лише художнє сприймання мистецького твору, але й активізуються «уміння самопізнання реципієнтом власної духовної сутності, самотворення під впливом одержаних мистецьких вражень» [6,113]. Художні образи, які «оживають» у свідомості виконавців впливають на формування їх життєвих установок, змінюють систему ставлення до навколишньої дійсності, розширюють і збагачують світоглядні позиції, формують особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва.

Розвиток здатності до художнього сприймання у процесі педагогічної взаємодії керівника та учасника мистецького колективу є необхідною умовою забезпечення ефективності естетичного виховання засобами мистецтва та підготовки до глибокого розуміння та передачі духовних цінностей молодому поколінню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г.О. Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню: орієнтири психологічного аналізу // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Україно-польський щорічник / За редакцією І. Зязюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш. – Київ; Ченстохова, 2000. – Випуск II. – С. 216-231.
2. Лещенко М.П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання. – К., 1996. – 174 с.
3. Максимов В.Н. Анализ ситуации художественного восприятия // Восприятие музыки. – Москва: Музыка, 1980. – С.60-67.
4. Основи викладання мистецьких дисциплін / За заг.ред. О.П. Рудницької. – К., 1986. – 278 с.
5. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навчально-методичний посібник. – К., 1997. – 197 с.
6. Рудницька О.П. Педагогіка загальна і мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

7. Рудницька О.П. Ситуативний підхід у реалізації педагогічного впливу // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Україно-польський щорічник / За редакцією І. Вільш, І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало. – Київ; Ченстохова, 2000. – Випуск II. – С. 431-444.